

Moshe and Bilam: Two Sides of the Same Coin?

Rav Jared Anstandig – janstandig@torontotorah.com

Bilam the Villain

1. Bemidbar 23:1-3

ויאמר בלעם אל בלק בנה לי בנה שבועה מזבחת והכו לי בנה שבועה פרים ושבועה אילים. ויעש בלק פאשר דבר בלעם ויעל בלק ובלעם פר ואיל במזבח. ויאמר בלעם לבלק התניצב על עלתה ואלכה אולי יקרה ה' לקראתי ודבר מה יראני והגדתי לך ויגדך שפי.

Balaam said to Balak, “Build for me here seven altars, and prepare for me here seven bulls and seven rams.” Balak did as Balaam had spoken; and Balak and Balaam offered on every altar a bull and a ram. Balaam said to Balak, “Stand by your burnt offering, and I will go; perhaps G-d will come to meet me, and whatever He shows me I will tell you.” He went to a bare height.

2. Bechor Shor 23:1

בנה לי בזה שבועה מזבחות – כדי להרבות רצוי, אולי יתעשת וירצה שיקללם.

In order to bring appeasement, maybe He will hold back and desire that he curse them.

Bilam the Prophet

3. Bemidbar 22:7-12

וילכו זקני מואב וזקני מדן וקסמים בינדם ויבאו אל בלעם וינדברו אליו דברי בלק. ויאמר אליהם לינו פה הלילה והשבתי אתכם דבר פאשר ידבר ה' אלי וישבו שרי מואב עם בלעם. ויבא אלקים אל בלעם ויאמר מי האנשים האלה עמך. ויאמר בלעם אל האלקים בלק בן צפר מלך מואב שלח אלי. הנה העם היצא ממצרים ויכס את עין הארץ עתה לכה קבה לי אתו אולי אוכל להלקחם בו וגרשתיו. ויאמר אלקים אל בלעם לא תלך עמם לא תאר את העם כי ברוד הוא.

The elders of Moab and the elders of Midian departed with the instruments of divination in their hand; and they came to Balaam and spoke to him the words of Balak. He said to them, “Lodge here this night, and I will bring you word again, as God shall speak to me.” The princes of Moab stayed with Balaam. God came to Balaam, and said, “Who are these men with you?” Balaam said to God, “Balak the son of Zippor, king of Moab, has said to me, ‘Behold, the people that has come out of Egypt, it covers the surface of the earth: now, come curse me them. Perhaps I shall be able to fight against them and shall drive them out.’” God said to Balaam, “You shall not go with them. You shall not curse the people; for they are blessed.”

4. Bemidbar 22:6

ועתה לכה נא ארהלי את העם הזה פי עצום הוא ממני אולי אוכל נכה בו ואגרשנו מן הארץ כי ידעתי את אשר תברך מבך ואשר תאר יואר:

Come then, put a curse upon this people for me, since they are too numerous for me; perhaps I can thus defeat them and drive them out of the land. For I know that whomever you bless is blessed indeed, and whomever you curse is cursed.”

Moshe and Bilam

5. Devarim 34:10

ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו יהוה פנים אל פנים.

There has not arisen a prophet since in Israel like Moshe, whom God knew face to face.

6. Sifri Devarim 357

ולא קם נביא בישראל כמשה – אבל באומות קם, ואיזה? [זה] בלעם בן בעור,
“And there shall not arise in Israel again a prophet such as Moshe.” But among the nations there did arise. And who was he? Bilam the son of Beor.

אלא יש הפרש בין נבואתו של משה לנבואתו של בלעם.

1. משה לא היה יודע מי מדבר עמו
○ ובלעם היה יודע מי מדבר עמו...
2. משה לא היה יודע מי מדבר עמו עד שנדבר עמו.
○ ובלעם היה יודע אימתי היה מדבר...
3. משה לא היה מדבר עמו עד שהוא עומד...
○ ובלעם היה מדבר עמו כשהוא נופל...

But there is a difference between the prophecy of Moshe and the prophecy of Bilam.

1. Moshe did not know who was speaking to him
○ and Bilam did know...
2. Moshe did not know when He would speak to him until He did so.
○ Bilam did know...
3. Moshe did not speak with Him unless he was standing...
○ And Bilam spoke with Him when he was fallen...

משל למה הדבר דומה? לטבחיו של מלך ויודע כמה הוצאות יוצאות למלך על שולחנו.

To whom may he be compared? To the king's cook, who knows the expenses of the royal table.

7. Bemidbar Rabbah 14:20

תני (דברים לד, י): ולא קם נביא עוד בישראל כמשה, בישראל לא קם אכל באמות העולם קם, כדי שלא יהא פתחון פה לאמות העולם לומר אלו היה לנו נביא כמשה היינו עובדים להקדוש ברוך הוא. ואיזה נביא היה להם כמשה זה בלעם בן בעור

It is learned (Deuteronomy 34:10), “And no other prophet arose in Israel like Moshe” – in Israel, none did arise, but among the nations of the world, one did arise; so that there not be a claim open to the nations to say, “If we had a prophet like Moshe, we would have worshiped the Holy One, blessed be He. And which prophet did they have like Moshe? This was Bilaam the son of Beor.

אלא הפרש בין נבואתו של משה לנבואתו של בלעם, שלש מדות היו ביד משה מה שלא היו ביד בלעם.

1. משה היה מדבר עמו עומד...
○ ועם בלעם לא היה מדבר עמו אלא נופל...
2. משה היה מדבר עמו פה אל פה...
○ ובבלעם נאם שמע אמרי קל, שלא היה מדבר עמו פה אל פה.

However, there is a difference between the prophecy of Moshe and the prophecy of Bilaam. Three characteristics were in the hand of Moshe that were not in the hand of Bilaam.

1. Moshe would speak with Him, standing...
○ And with Bilaam, He would only speak with him prostrate
2. Moshe would speak to Him 'mouth to mouth,' ...
○ And with Bilaam, “Speaks the one who hears the speeches of God” – as He did not speak to him 'mouth to mouth.'

3. משה הנה מדבר עמו פנים בפנים...

○ ועם בלעם לא הנה מדבר כי אם במשלים...

3. Moshe would speak to him face to face...

○ And with Bilaam, He only spoke in parables...

שלוש מדות היו ביד בלעם מה שלא היו ביד משה

1. משה לא הנה יודע מי מדבר עמו,

○ בלעם הנה יודע מי מדבר עמו...

2. משה לא הנה יודע אימתי הקדוש ברוך הוא מדבר עמו

○ ובלעם הנה יודע אימתי הקדוש ברוך הוא מדבר עמו... משלו משל לטבחיו של מלך שהוא יודע מה המלך

מקריב על שלחנו ויודע כמה הוצאות יוצאות למלך על שלחנו, כך הנה בלעם יודע מה הקדוש ברוך הוא

עתידי לדבר עמו.

3. בלעם הנה מדבר עמו בכל שעה שיירצה...

○ ומשה לא הנה מדבר עמו בכל שעה שיירצה.

▪ רבי שמעון אומר אף משה הנה מדבר עמו בכל שעה שיירצה, שנאמר: וכבא משה אל אהל מועד

לדבר אתו, מייד (במדבר ז, פט): וישמע את הקול מדבר אליו.

Three characteristics were in the hand of Bilaam that were not in the hand of Moshe

1. Moshe did not know who was speaking with him.

○ Bilaam knew who was speaking with him...

2. Moshe did not know when the Holy One, blessed be He, would speak to him,

○ Bilaam did know when the Holy One, blessed be He, would speak to Him... They told a parable about the king's butcher who knows what the king brings to his table and knows how much is spent for the king's table. So it was that Bilaam knew what the Holy One, blessed be He, would say to him in the future.

3. Bilaam would speak with Him any time he wanted...

○ and Moshe did not speak to Him anytime he wanted.

▪ Rabbi Shimon says, "Moshe too would speak to Him anytime he wanted, as it is stated, 'And in Moshe's coming to the tent of meeting to speak with Him' - immediately, 'and Moshe heard the Voice speaking to him.'"

8. Talmud Bava Batra 14b

משה כתב ספרו ופרשת בלעם

Moshe wrote his own book and the portion of Bilam

9. Commentary of Rabbenu Gershom to Bava Batra 14b

ופרשת בלעם – אע"ג דבלעם גופיה הוה נביא

The portion of Bilam – even though Bilam himself was a prophet.

Understanding this Link

10. Rabbi Yitzchak Arama, Akeidat Yitzchak 82

כיוצא בו העמיד משה לישראל ובלעם לאומות העכו"ם. ראה מה בין נביאי ישראל לנביאי האומות נביאי ישראל מזהירין את ישראל מן העבירות... ונביא שעמד מן העכו"ם העמיד פרצה לאבד הבריות מן העולם הבא ולא עוד אלא שכל הנביאים היו במדת רחמים על ישראל ועל אומות העולם... וזה אכזרי עמד לעקור אומה שלימה חנם על לא דבר לכך נכתבה פרשת בלעם להודיע למה סלק הקדוש ב"ה רוח הקודש מאומות עכו"ם שזה עמד מהם וראה מה עשה:

Likewise, He set up Moshe for Israel and Bilam for the other nations. See the differences between Israelite prophets and the prophets of the other nations. The prophets of Israel warn the Israelites against sinning... and the prophet that He set up for the non-Jews tried to destroy them from the next world. Not only that, but all the prophets had mercy on Israel and the other nations... This cruel one stood up and tried to eradicate an entire nation for no reason. This is the reason that the story of Bilam is recorded, to inform us why God withdrew His Holy Spirit from the nations, for this one came from them and look what he did.

11. Torah Temimah Devarim 34:10, note 26

ונהירנא כי בהסתופפי בצל אולפנא רבתא דק' וואלאזין שמעתי שם בשם הגאון ר' חיים מוואלאזין ז"ל הסבר נמרץ לדרשה זו עפ"י משל לנשר ועטלף ששניהם יודעים עת זריחת השמש וביאת השמש, אך מנקודת הראות שתי הקצוות שונות תכלית שינוי זמ"ז, כי כידוע מטבע הנשר, שאוהב קרני השמש הוא ובלילה עיניו כהות מראות, וכנגד זה העטלף ימצא קורת רוח רק באישון לילה ואפילה, ומתיירא הוא מפני אור היום, ולכן כשתזרח השמש יודעים שניהם, אבל תכלית ידיעתם שונה, כי הנשר יודע כדי להקיץ ולראות אור וחיים, והעטלף יודע כדי להטמן ולהחבא, וכנגד זה כבוא חשכת הלילה יודעים ג"כ שניהם, אבל הנשר יודע כדי להחבא והעטלף כדי להקיץ.

When I was learning in the Volozhin yeshiva, I heard in the name of Rabbi Chaim Volozhiner an explanation of this, using a parable of an eagle and a bat, that both of them know when the sun rises and when the sun sets, but their reason for knowing are exact opposites. The nature of the eagle is known, that it loves the rays of sun and at night its eyes cannot see. As opposed to the bat, who finds calm only in the darkness and fears the light of day. Therefore, when the sun shines, they both know, but the reason is different. The eagle knows to wake and see the light and life, and the bat knows to hide. And when the sun sets, they also both know, but the eagle knows to hide, and the bat knows to wake up.

וציור זה מקביל לידיעת משה ובלעם את דעת עליון, כי אז בעת ששרתה עת רצון להשפיע אורה וברכה לעולם אז נתעוררה נבואת משה וכוון את השעה לחלות פני עליון לתכלית זו, ואף בלעם ידע העת ההיא, אבל נתחמק ועבר בעת הטובה ההיא וכבש נבואתו כמו העטלף, וכנגד זה לעת נסתמו צנורות האור והשפעת הטובה ומקומם לקחו רוח כהה וזעם וקצף על ישראל, אז נתעורר בלעם עם נבואתו לפעול באשר יכול, אבל משה רבינו בידעו עת רעה ההיא, נתחמק ועבר וכבש נבואתו עד יעבור זעם. ומבואר לפי"ז שאמנם שניהם ידעו לכוין דעת עליון, אבל זה פירש לאור וזה – לחושך, והבאור יקר ונכבד מאוד.

This image parallels Moshe's and Bilam's knowledge of God. Because when the opportunity comes to bring light and blessing to the world, Moshe's prophecy wakes up, and he intends to use this time to bring this into the world. And Bilam also knows this time, but he hides during this good time and withholds his prophecy, like a bat. And corresponding to this, when the channels of light and good influence are closed and, a dark spirit of anger comes against Israel, then Bilam wakes his prophecy to action, but Moshe, knowing this bad time, hides and withholds his prophecy until this time passes. Thus, both know how to determine God's will, but this one goes to light and this one goes to darkness.

12. Darosh Dorash Yosef, page 361-363

In other words, when Moshe delivered the word of God, he was expressing the emotions and thoughts of his own soul. Experientially, his prophecy emanated from the depths of his spirit. His standing up represents his asserting his own personality rather than being a passive channel. His personality merged with his prophecy into a single identity...

But Bilaam's words had no connection with his cold personality. His entire prophecy was a "fig leaf" that hid his ugly spirit... Bilaam knew perfectly well that the prophetic words that he spoke were not his. He did not feel inside himself what his mouth uttered, nor did he appreciate the beauty of the words that flowed mechanically from his mouth. Unlike Moshe, Bilaam did not stand up to meet with and participate in the divine prophecy.

On the words, "ויקר ה' אל בלעם וישם דבר בפיו" – The Lord happened upon Bilaam and put an utterance in his mouth," Rashi comments, "ונתן לו הקב"ה רסן וחכה בפיו כאדם הפוקס בהמה להוליכה אל אשר ירצה – God placed a bridle and hook in his mouth, as a person bridles an animal with a fishhook in order to lead it where he wishes." In short, Bilaam was compelled to speak the words of God even as he remained himself, unchanged.

13. Simi Peters, *Is Bilam the Greatest Prophet?* Tradition 52:3

Sifrei creates a link between Moses and Bilam that challenges our assumptions about both. Exploring this link leads us to an insight that is startling in its simplicity: Moses might have become Bilam, and Bilam might have become Moses. Each is a gifted poet with a capacity for prophecy and, equally, a potential for defying God. What makes Moses a man of God and Bilam a hated enemy is the manner in which they use their powers, and the choices they make. Moses' willingness to defy God will be used to serve God; he challenges God fearlessly in defense of Israel. Bilam, though, chooses to sell his talents to the highest bidders for the worst causes. He has entry to the King's palace, but he would rather be the King's butcher than His trusted minister.

This is something worth understanding as we contemplate the end of Moses' life and his status as the supreme prophet whose teachings cannot be superseded. The midrash reminds us that Moses was not born Moshe Rabbenu. He chose to become the man he became, just as Bilam chose otherwise.